

राधिका रायको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्व

त्रिभुवन विश्व विद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
नेपाली केन्द्रीय विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्ष
दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी
सरसोता दंगाल
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्व विद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौँ
२०६७

त्रिभुवन विश्व विद्यालय
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्व विद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागका छात्रा सरसोता दंगालले स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्ष, दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि तयार पार्नु भएको राधिका रायाको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्व शीर्षकको शोधपत्र सोही प्रयोजनका लागि स्वीकृत गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

- १ प्रा. राजेन्द्र सुवेदी
(विभागीय प्रमुख)
२. बालाकृष्ण अधिकारी
शोध निर्देशक
३.
(बाह्य परीक्षक)

मिति : २०६८/०२/१७

शोधनिर्देशकको मन्तव्य

त्रिभुवन विश्व विद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनार्थ राधिका रायाको जीवनी, व्यक्तित्व, कृतित्व शीर्षकको शोधपत्रमा सरसोता दंगालले मेरो निर्देशन तयार पार्नु भएको हो । निकै मेहनत साथ तयार पारिएको यस शोधकार्यसँग म सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि नेपाली केन्द्रीय विभागसमक्ष सिफारिस गर्दछु ।

.....
बालाकृष्ण अधिकारी
शोध निर्देशक
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रि. वि. कीर्तिपुर

मिति :

कृतज्ञता ज्ञापन

राधिका रायाको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्व शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मैले त्रिभुवन विश्व विद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि आदरणीय गुरु बालाकृष्ण अधिकारीको निर्देशनमा तयार पारेकी हुँ । यस शोधपत्रको तयारीका क्रममा गर्नु भएको समुचित निर्देशन तथा विविध ज्ञानबद्धक सल्लाह र सुझाव दिएर सहयोग गर्नु हुने श्रेष्ठ गुरु बालाकृष्ण अधिकारीज्यू प्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

प्रस्तुत शीर्षकमा अनुसन्धान गर्न स्वीकृति प्रदान गरी शोधपत्र लेख्ने अवसर प्रदान गर्नु हुने विभागीय प्रमुख प्रा. राजेन्द्र सुवेदीज्यू तथा त्रिभुवन विश्व विद्यालय कीर्तिपुर केन्द्रीय क्याम्पस अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु ।

प्रस्तुत अनुसन्धान कार्य गर्नका लागि सामग्री सङ्कलनका क्रममा आफ्ना सम्पूर्ण व्यक्तिगत तथा पारिवारिक कुराहरूको सत्य, तथ्यमा आधारित जानकारी दिँदै सहयोग गर्नु हुने शोधनायक राधिका रायाप्रति म कृतज्ञ छु ।

शिक्षाको उज्यालोतिर लागि रहने प्रेरणा र पृष्ठभूमिको काम गर्ने आदरणीय माता गोमादेवी दंगाल तथा पिता धनकुमार दंगालप्रति हृदयदेखि हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । त्यस्तै गरी मेरो शिक्षामा निरन्तरता दिन निकै सहयोग पुऱ्याउने मेरो जीवन सङ्गी युवराज ओझा साथै परिवारका सम्पूर्ण सदस्यहरूप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । आवश्यक सामग्री उपलब्ध गराएर सहयोग गर्नु हुने आदरणीय काका यमनाथ दंगाल र विभिन्न पक्षबाट सहयोग पुऱ्याउनु हुने साथीहरू सम्भना ढकाल, सन्तोष भट्टराई, श्रद्धा दाहाल, भिम दाहाल, शैली काफ्ले लगायतमा पनि हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधपत्र तयार पार्ने क्रममा आवश्यक पुस्तकालयीय सामग्रीहरू उपलब्ध गराउने त्रि. वि. केन्द्रीय पुस्तकालय, कीर्तिपुरप्रति पनि हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । प्रस्तुत शोध होसियारी पूर्वक टङ्कण गरिदिने युनिभर्सल कम्प्युटरका भाइ गौतम सामरीलाई पनि हार्दिक धन्यवाद दिन्छु ।

अन्त्यमा प्रस्तुत शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि नेपाली केन्द्रीय विभाग कीर्तिपुर समक्ष पेश गर्दछु ।

.....
सरसोता दंगाल
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौँ

मिति : २०६८/०२/११

विषय सूची

पृष्ठ

पहिलो परिच्छेद शोध पत्रको परिचय

- १.१ विषय परिचय
- १.२ समस्या कथन
- १.३ शोधको उद्देश्य
- १.४ पूर्वकार्यको समीक्षा
- १.५ शोधकार्यको औचित्य
- १.६ शोधकार्यको सीमा
- १.७ शोधविधि
- १.८ शोधपत्रको रूपरेखा

दोस्रो परिच्छेद राधिका रायाको जीवनी

- २.१ विषय परिचय
- २.२ जन्म र जन्मस्थान
- २.३ पारिवारिक पृष्ठभूमि
- २.४ बाल्यावस्था
- २.५ शिक्षादीक्षा
 - २.५.१ अक्षरारम्भ
 - २.५.२ विद्यालय तहको शिक्षा
 - २.५.३ उच्च शिक्षा
- २.६ विवाह र सन्तान
- २.७ पारिवारिक आर्थिक अवस्था
- २.८ साहित्यिक क्षेत्रमा संलग्नता
 - २.८.१ लेखनमा प्रेरणा र प्रभाव
 - २.८.२ लेखनको सुरुवात र विस्तार
- २.९ स्वभाव र रूचि

- २.९.१ स्वभाव
- २.९.२ रूचि
- २.१० साहित्यिक मान्यता र जीवन दर्शन
- २.११ संस्थागत कार्यक्षेत्र
 - २.११.१ जागिरे कार्यक्षेत्र
 - २.११.२ राजनीतिक क्षेत्र
 - २.११.३ सामाजिक कार्यक्षेत्र
 - २.११.४ साहित्यिक तथा अन्य सङ्घ-संस्थामा संलग्नता
 - २.११.५ धार्मिक कार्यक्षेत्र
- २.१२ भ्रमण
- २.१३ सम्मान र पुरस्कार
- २.१४ निष्कर्ष

तेस्रो परिच्छेद

राधिका रायाको व्यक्तित्व

- ३.१ विषय परिचय
- ३.३ साहित्यिक व्यक्तित्व
 - ३.३.१ स्रष्टा व्यक्तित्व
 - ३.३.१.१ कथाकार व्यक्तित्व
 - ३.३.१.२ एकाङ्कीकार व्यक्तित्व
 - ३.३.१.३ कवि व्यक्तित्व
 - ३.३.१.४ निबन्धकार व्यक्तित्व
 - ३.३.१.५ गीतकार व्यक्तित्व
 - ३.३.१.६ उपन्यासकार व्यक्तित्व
 - ३.३.२ द्रष्टा व्यक्तित्व
 - ३.३.२.१ समीक्षक व्यक्तित्व
 - ३.३.२.२ लेखक व्यक्तित्व
- ३.४ साहित्येत्तर व्यक्तित्व
 - ३.४.१ सामाजिक व्यक्तित्व
 - ३.४.२ राजनैतिक व्यक्तित्व
 - ३.४.३ जागिरे व्यक्तित्व

- ३.४.४ अभिभावक व्यक्तित्व
- ३.४.५ आध्यात्मिक तथा दार्शनिक व्यक्तित्व
- ३.४.६ व्यवस्थापक व्यक्तित्व
- ३.४.७ बहुभाषी व्यक्तित्व
- ३.५ जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्व विचको अन्त : सम्बन्ध
- ३.६ निष्कर्ष

चौथो परिच्छेद

राधिका रायाको साहित्यिक यात्रा र प्रवृत्तिहरू

- ४.१ विषय परिचय
- ४.२ राधिका रायाको साहित्यिक यात्रा
 - ४.२.१ उनका हालसम्म प्रकाशित पुस्तककार कृतिहरू
 - ४.२.२ प्रकाशित फुटकर लेख रचना
 - ४.२.३ चरण विभाजन
 - ४.२.३.१ प्रथम चरण (२००७ देखि २०५९ सम्म)
 - ४.२.३.२ दोस्रो चरण (२०६० देखि हाल सम्म)
- ४.३ राधिका रायाका साहित्यिक प्रवृत्तिहरू
 - ४.३.१ स्वच्छन्दता
 - ४.३.२ यथार्थता
 - ४.३.३ प्रकृतिको चित्रण
 - ४.३.४ मानवता
 - ४.३.५ आत्मपरकता
 - ४.३.६ समाजसुधारको आग्रह
 - ४.३.७ प्रभावपरकता
 - ४.३.८ विधागत विविधता
 - ४.३.९ निष्कर्ष

पाँचौं परिच्छेद

राधिका रायाको कृतित्वको अध्ययन

- ५.१ विषय परिचय
- ५.२ 'तिमी नगएकी भए' कथासङ्ग्रहको अध्ययन
 - ५.२.१ कृतिपरिचय

- ५.२.२ कथानक
- ५.२.३ चरित्र चित्रण
- ५.२.४ परिवेश
- ५.२.५ भाषाशैली
- ५.२.६ उद्देश्य
- ५.२.७ निष्कर्ष

५.३ 'उनी गएको गोरेटो' कथा सङ्ग्रहको अध्ययन

- ५.३.१ कृति परिचय
- ५.३.२ कथानक
- ५.३.३ चरित्र चित्रण
- ५.३.४ परिवेश
- ५.३.५ भाषाशैली
- ५.३.६ उद्देश्य
- ५.३.७ निष्कर्ष

५.४ 'जीवन इच्छा' एकाङ्की सङ्ग्रहको अध्ययन

- ५.४.१ कृति परिचय
- ५.४.२ 'जीवनको इच्छा' एकाङ्कीको अध्ययन
- ५.४.३ 'प्रेमको प्रतीक' एकाङ्कीको अध्ययन
- ५.४.४ 'प्रतिशोध' एकाङ्कीको अध्ययन
- ५.४.५ 'अधुरो कहानी' एकाङ्कीको अध्ययन
- ५.४.६ 'म फर्केर आएँ' एकाङ्कीको अध्ययन
- ५.४.७ 'आदर्श प्रेम' एकाङ्कीको अध्ययन
- ५.४.८ 'मैल भोलि गरे' एकाङ्कीको अध्ययन

५.५ 'कला' उपन्यासको अध्ययन

- ५.५.१ कृति परिचय
- ५.५.२ कथानक
- ५.५.३ चरित्र चित्रण
- ५.५.४ परिवेश
- ५.५.५ उद्देश्य

- ५.५.६ भाषाशैली
- ५.५.८ निष्कर्ष
- ५.६ 'आत्मकथ्य : विविध' कृतिको अध्ययन
 - ५.६.१ कृतिपरिचय
 - ५.६.२ विचार/लेख
 - ५.६.३ आत्मकथ्य
 - ५.६.३.१ विषयवस्तु
 - ५.६.३.२ भाषाशैली
 - ५.६.३.३ उद्देश्य
 - ५.६.४ व्यक्ति-व्यक्तित्व
 - ५.६.५ कृतिसमीक्षा
- ५.७ राधिका रायका रचना कृतिको अध्ययन
 - ५.७.१ कृति परिचय
 - ५.७.२ 'राधिका रायका रचना' कृतिभिन्नका निबन्धहरूको अध्ययन
 - ५.७.२.१ विषयवस्तु
 - ५.७.२.२ भाषाशैली
 - ५.७.२.३ उद्देश्य
 - ५.७.३ व्यक्तित्व चर्चा
 - ५.७.४ समीक्षा
 - ५.७.५ कविता
 - ५.७.५.१ शीर्षक
 - ५.७.५.२ संरचना
 - ५.७.५.३ लय विधान
 - ५.७.५.४ छन्दविधान
 - ५.७.५.५ भाषाशैली
 - ५.७.५.६ भावविधान
 - ५.७.५.७ विम्बविधान, प्रतीक र अलङ्कार

छैटौँ परिच्छेद

उपसंहार

सन्दर्भ सामग्री सूची

तलिका स०चि

- तलिका सङ्ख्या-१ : संलग्न सङ्घसंस्थाहरू
तलिका सङ्ख्या-२ : सम्मानहरू
तलिका सङ्ख्या-३ : पुरस्कारहरू
तलिका सङ्ख्या-४ : प्रकाशित कृतिहरू
तलिका सङ्ख्या-५ : फुटकर रचनाहरू